

VERBETER DE WERELD

DE RELEVANTIE VAN
PHIL BOSMANS VANDAAG

RICK DE LEEUW & ROMBOUT NIJSSEN

VOORWOORD RICK DE LEEUW

Vorig jaar verhuisde ik vanuit de Kalverstraat in het centrum van Amsterdam naar Vlaanderen, meer bepaald naar een idyllisch dorpje in Belgisch Limburg. Een ingrijpende verandering, ingegeven door het prikkelende gevoel dat je het leven af en toe een stap voor moet zijn. Over die beslissing en andere dingen werd ik geïnterviewd door een Vlaams landelijk dagblad. De journalist was op een zonnige maandagmorgen vanuit Brussel afgereisd naar mijn nieuwe thuis en we hadden een aangenaam gesprek boven een kop koffie in het enige café dat ons dorp rijk is, Bij Rita.

Hoe het zo kwam kan ik me niet meer precies herinneren, maar we bespraken de maatschappelijke ontwikkelingen van de voorbije vijftientig jaar en ik vertelde hoe ik me steeds meer verbaasde over het wantrouwen dat bezit heeft genomen van ons denken en ons doen. ‘We zijn terechtgekomen in een vicieuze cirkel’, betoogde ik, ‘want als je wantrouwen zaait, dan oogst je het ook.’ De journalist, die tot dat moment instemmend had geknikt bij bijna alles wat ik had gezegd, keek me opeens meewarig aan en zei dat ik nu klonk als Phil Bosmans van Bond zonder Naam, om eraan toe te voegen dat Bosmans in weldenkende kringen als ontzettend wollig werd gezien.

Ik nam een slok van mijn koffie, peuterde het bijgeleverde koekje uit de wikkel en vroeg me af of een waarheid minder waar wordt als deze waarheid wollig klinkt. Ik vroeg me af hoe weldenkend het is om je zorgen te maken of de dingen die je denkt misschien klinken als Phil Bosmans. Ik vroeg me bezorgd af of het in weldenkende kringen misschien beter is om iets anders te zeggen dan dat wat je denkt, om maar niet het risico te lopen vergeleken te worden met Phil Bosmans en ik vroeg me bezorgd af hoe weldenkend dat dan is. Voor ik het koekje opat, antwoordde ik dat ik blij was dat ik die weldenkende kringen altijd had weten te vermijden.

Dus toen ik niet veel later werd gevraagd om, naar aanleiding van de opening van het kenniscentrum in Meeuwen-Gruitrode rond zijn werk en zijn leven, een biografie te schrijven over Phil Bosmans, was mijn antwoord dan ook een onomwonden ‘neen’. Want natuurlijk wilde ik graag schrijven over Phil Bosmans, maar een biografie leek mij niet de juiste vorm. Een biografie sluit af, terwijl zijn leven en zijn werk juist ontsloten dienden te worden. Open moet het zijn. Mijn voorstel was om in plaats daarvan te onderzoeken wat de relevantie van het gedachtegoed van Phil Bosmans vandaag nog is, of zou moeten zijn. ‘Vraag mensen die vandaag het maatschappelijk discours mee bepalen naar hun kijk op de wereld en probeer daar de geest van Bosmans in te herkennen’, luidde de opdracht die ik mezelf wilde geven. Tot mijn vreugde werd dit plan met open armen ontvangen, waarvoor mijn grote dank.

Dichters, denkers, doeners, durvers. Ik mocht spreken met negen grote namen uit de kunst, de poëzie, de filosofie, de menskunde. Negen mensen met een eigen invalshoek, sprekend vanuit hun eigen discipline. Verrassende, verfrissende, boeiende gesprekken met negen mensen, op zoek naar een manier om zin te geven aan hun bestaan en aan de wereld om hen heen. Uit verwondering, soms uit verontwaardiging, uit idealisme, uit noodzaak, alle negen begaan met het lot van hun medemens.

Tijdens de voorstelling van het project in januari 2017, in De Commanderie van Gruitrode, werd mij al duidelijk dat dit boek niet zou kunnen zonder de inbreng van rijksarchivaris Rombout Nijssen. Welbespraakt, ter zake kundig, nauwgezet en met een warm hart voor leven en werken van Phil Bosmans. Ik ben trots en blij dat hij zonder aarzeling toezegde en het boek mee heeft gemaakt tot wat het nu is.

Rick de Leeuw

VOORWOORD ROMBOUT NIJSSEN

Ze zijn talrijk, de kerken in Limburg waar meer dan één beeld van Onze-Lieve-Vrouw de gelovigen tot bezinning oproept. In mijn eigen parochiekerk staan het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes en dat van Onze-Lieve-Vrouw van Banneux in dezelfde zijkapel. Zelf heb ik dat lang storend gevonden: Jezus heeft immers maar één moeder.

Mettertijd is het mij gaan opvallen dat in veel parochiekerken in Limburg, naast een oud Mariabeeld, dat min of meer in de architectuur of de meubilering van de kerk geïntegreerd is, ook een beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Banneux staat. Waar dat niet het geval is, is de kans groot dat je ergens aan de grens van de parochie een kapel uit de jaren 50 vindt, die aan de Maagd der Armen is toegewijd. Op zoek naar een verklaring voor die sporen van de verering van Onze-Lieve-Vrouw van Banneux in Limburg kom ik bij de zogenaamde Genadetocht uit: van 1951 tot 1955 doorkruist een team van een vijftal jonge paters de provincie met een beeld van de Maagd der Armen. Dekenaar na dekenaar en parochie na parochie wordt bezocht. In grote parochies wordt het beeld op een wagen gemonteerd om het ook tot in de afgelegen gehuchten te brengen. Krantenartikels, verslagen in parochiearchieven en foto's van enthousiaste menigten getuigen van het succes van de Genadetocht.

Maar wie zijn die mannen die het in de jaren 50, terwijl in Brussel plannen worden gemaakt om de Wereldtentoonstelling naar ons land te halen, terwijl jukeboxes ook in Limburg de cafés veroveren en het Nationaal Instituut voor de Radio-omroep op regelmatige basis televisie-uitzendingen gaat verzorgen, een goed idee vinden om met een beeld van Onze-Lieve-Vrouw door Limburg te trekken? Archiefonderzoek brengt aan het licht dat het Montfortanenpaters zijn die de tocht organiseerden, onder wie de toen dertigjarige Phil Bosmans. Bosmans werkt niet alleen

actief als predikant aan de tocht mee: hij voert ook de pen en bericht in kranten en tijdschriften over het succes van de tocht.

De publicaties en de persoonlijke aantekeningen van de jonge Bosmans in de jaren 40 en 50 lijken wel door iemand anders geschreven dan door de man die we kennen van de spreuken van Bond zonder Naam en van zijn succesrijke boeken. Tegelijk merk je de aandacht voor taalgebruik en voor het opzetten van een organisatie, die je in zijn jaren bij Bond zonder Naam ook ziet. Zijn vroege werk is vooral boeiend omdat je de twintigjarige seminarist met uitgesproken opvattingen over goed en kwaad, over wat nutteloos en wat zinvol is, volwassen ziet worden en ziet hoe hij op basis van concrete voorvallen en ontmoetingen zijn inzichten bijstelt.

Vrienden brachten mij in contact met de initiatiefnemers van Het huis van Phil, die hard werken om in Gruitrode een kenniscentrum over leven en werk van Phil Bosmans bijeen te brengen en de versnippering van het Bosmanspatrimonium tegen te gaan. Met *Verbeter de wereld* geeft Rick de Leeuw mij de kans om op basis van mijn onderzoek over de jonge Phil Bosmans een bijdrage te leveren voor het script van een toneelvoorstelling en om mee te werken aan dit boek over het belang van Phils werk voor deze tijd. Voor wie zoals ik het resultaat van zijn onderzoek gewoonlijk in de vorm van geschiedenisboeken, artikels in historische tijdschriften of tentoonstellingen presenteert, past hier enkel diepe dankbaarheid.

Rombout Nijssen

**EEN LES
IN MENTALE
SOUPLESSE**

*‘Bevrijding zit misschien eerder
in het zich bevrijden uit zichzelf
dan in het bevrijden van de ander.’*

(Rik Torfs)

ZWAAR GESCHUT

Bosmans zit in de studiezaal van het college in Rotselaar te werken als de studenten op 10 mei 1940 samen worden geroepen en verteld krijgen dat de oorlog is uitgebroken. Zij die naar huis kunnen, worden naar huis gestuurd. De zeventienjarige Phil neemt de bus en geraakt op die manier thuis in Genk. Wat hij onderweg ziet, maakt een diepe indruk: ‘Bruggen, wegen en torens vliegen krakend de lucht in’, schrijft hij later in zijn dagboek over die periode. In Bilzen ziet hij de gevolgen van een zwaar luchtbombardement op het stadje. Diezelfde avond is hij thuis.

In eerste instantie wordt beslist dat iedereen beneden, op matrassen zal slapen. Vanaf 2 uur horen zij zwaar geschut. Om 4 uur is het duidelijk dat dit niet zal stoppen, en kiest het gezin voor de vlucht. Het paard wordt ingespannen en het meest noodzakelijke wordt op de kar geladen. Zij zijn niet alleen op weg: ‘Wat een drukte! Als opgejaagd wild trekken de wanhopige vrouwen en de schreiende kinderen voort over de baan. Wij bevinden ons midden in de karavaan. De lucht is zwart van de vliegtuigen die zo ijselijk scherp fluiten.’ Ver geraakt het gezelschap niet. Al in Zonhoven stellen zij vast dat de bruggen over het Albertkanaal opgeblazen zijn. De familie keert in de loop van de dag terug naar huis.

Diezelfde elfde mei bezorgt de gemeentelijke politie het bericht dat de mannen in de leeftijd van 17 tot 35 jaar zich moeten melden als reservisten voor het leger. In de Eerste Wereldoorlog was het Belgisch leger achter de IJzer afgesloten geraakt van de rest van het land, en kon het zijn verliezen niet goedmaken door het oproepen van nieuwe lichten soldaten. De Duitsers, en ook de geallieerde Fransen en Engelsen, waren daar destijds wél toe in staat geweest. Om niet in dezelfde situatie te verzeilen had de overheid besloten dat de jonge mannen dit keer, vóór de invallende legers uit, naar het westen van het land gebracht moesten worden.

OP DE VLUCHT

Halsoverkop vertrekt Phil op zaterdag 11 mei op de fiets naar het westen, samen met zijn broer Henri – Rikske – en hun vriend Roger Munten. ‘Niets dan wat eten hebben we, en ik wat papier en een potlood. Geen handdoek, geen zeep, al vergeten.’ In Stokrooi, ten noorden van Hasselt, helpen Belgische soldaten hen met een geïmproviseerd vlot over het Albertkanaal. Bosmans beschrijft hoe de drie vrienden bij Halen in de gevechtszone terecht komen: ‘Langzaam trekken we voort over de binnenwegen. We zitten recht in ’t front. De Duitsers staan voor ’t kanaal. Halen. Bij soldaten in den gracht. Een bom op nog geen 100 meters afstand. Hemel en aarde vloog voor me weg.’

Ondertussen is het nacht en de drie mannen besluiten dat het tijd is om onderdak te zoeken. ‘Bij goede mensen drie paternosters samen geboden. Geslapen van 3 tot 5 uur.’ Na een hazenslaapje rijden zij verder in de richting van Tienen. Het is Pinksteren, en voor Bosmans en zijn vrienden betekent dat de mis bijwonen en ter communie gaan. Na de mis fietsen ze verder, langs Rotselaar, Haacht en Tildonk. Op weg naar Mechelen en Kapelle-op-den-Bos moeten zij een aantal keren door versperringen die door het Belgisch leger opgeworpen zijn: ‘Verdomd, daar weer een versperring met pinnekesdraad. Ik wenschte hem naar den duvel. Hij is niet los te krijgen. Dan er maar bovenop gestapt, de fietsen over gegeven en als koordendansers erover gewaggeld. Elders moeten zij wegduiken: herhaaldelijk de grachten in, en plat in ’t jonge groene koren.’ Pinkstermaandag gaat het ‘door binnenwegen, langs kleine dorpen en goede, brave mensen’ richting Dendermonde, Aalst en Bassevelde.

Naarmate zij het westen van het land naderen, wordt de groep jonge fietsers groter en sluiten meer kennissen en vrienden aan. De jongens komen nu ook in contact met militairen die belast zijn met de organisatie van de vlucht van de reserve. Phil is niet onder de indruk van de organisatie en geeft lucht aan het idee dat hij en zijn gezellen achter-

gesteld worden: ‘We moeten op stroo slapen, terwijl 5 anderen een matras krijgen.’

CONCRETE MENSEN

Dinsdag 14 mei valt de groep stil. ‘Haver schoffelen en patatten schillen. We krijgen niks als aardappelen en boter melk te eten.’ De volgende dag krijgen de jongens te horen dat zij naar Roeselare moeten. Bij Eeklo komt de groep van Phil in een bombardement terecht. Verderop komen zij de eerste Engelse troepen tegen. De jonge Phil is uitgehongerd en betaalt 25 cent voor een boterham. ’s Avonds wordt hij op een boerderij ondergebracht. Als zoon van kleine heideboeren heeft hij respect voor wat hij daar ziet, maar klaagt ook de gebrekkige organisatie aan: ‘We landen weerom bij heel goede mensen op een boerderij. Hij heeft kolossale groote varkens. Duizende en duizende jonge kerels liggen op de straten uitgeput vol honger.’

Op donderdag bereikt de groep Menen en de grens met Frankrijk. De jonge Bosmans krijgt het moeilijk: ‘Wat ’n drukte in de stad en aan de grens. De hele wereld wil wel ineens de grens over. Stikkende heet en nog met de overjas aan. Alles valt tegen. Slechte weg, bandbreuk en niks dan Walen! De Vlamingen schijnen plotseling van de aarde weggenomen. De moed gaat er uit. Wat een ellende, nog een vreemd land binnen te trekken.’ De groep wordt richting Tourcoing gedirigeerd. Als Bosmans met concrete mensen te doen krijgt, wordt hij milder: ‘De mensen lopen ons tegemoet en vechten om ons bij zich te nemen. Met drie, viere brengen ze ons voorraad eten. We zijn bij een oud muzikantje gevallen en mogen in een bed slapen. ’s Nachts bombardement en sirenes doch ik slaap gelijk een os. Hier is het goed.’ Vrijdag blijft de groep ter plaatse. Wandelend verkent Bosmans de streek en hij maakt van de rustdag gebruik om naar huis te schrijven.

si

**DE WAARHEID
IS IN ALLES**

*‘Investeren in mensen is
investeren in menselijkheid.’*

(Jef Colruyt)

ONMACHT

Na zijn priesterwijding op 7 maart 1948 wacht Phil op een opdracht. In september is hij in het klooster in Rotselaar. Hij heeft veel tijd om zich te bezinnen over het soort priester dat hij wil zijn. Op 11 september beschrijft hij hoe hij dat ziet: ‘Ik zal priester zijn in deze tijd, onder deze moderne mensen, die nu leven. Ik zal staan in een wereld waar de echt eeuwige waarden verloren zijn gegaan en geleefd wordt op de restjes van vroeger met overspannen zenuwachtige mensen. Er is geen beheersing meer, omdat de mens het leven niet meer aankan en radeloos is geworden. Hij voelt de grond onder zich wegzinken. Een priester in deze tijd mag niet de slaaf van zijn tijd worden, even zenuwachtig, even overspannen en geprikkeld. Hij moet, geankerd in God, een beheerst mens, een krachtmens zijn.’ Een week later wordt hij concreter: ‘Als volksmissionaris moet ik gaan, niet zozeer naar onze katholieke mensen, maar naar de niet-katholieken, naar de afvalligen, naar onze moderne heidenen. We moeten terreinen opzoeken waar het land braak ligt en waar nog geen missionarissen zijn doorgedrongen. Ik zou willen gaan missies preken zonder één cent te vragen, maar alleen levend op kosten van de Voorzienigheid, zoals Montfort.’

Hij volgt bijkomende opleidingen en mag hier en daar bijspringen in het pastoraal werk van zijn confraters. Hij is al een half jaar priester wanneer hij op 19 september voor het eerst in een mis mag preken. In zijn aantekening hierover lucht hij ook zijn hart over iets dat hem in alle missen in parochieverband stoort: ‘Voor de eerste keer van op de preekstoel tot de mensen gesproken. Vier keren deze morgen in de parochie van Rotselaar. Het ging over priesterroepingen. Alles is me heel goed meegevallen. Rotselaar is een arme parochie, die niet erg vooruitgaat. Nu is er een ijverige onderpastoor bijgekomen, een interessante jonge kerel van Zutendaal. Ik erger me nog altijd dood aan die geldomhalingen in de kerk. Er moet een nieuwe methode gevonden worden om de kerk te steunen. In de kerk moet men ingetogen zijn, kunnen bidden en met rust gelaten

OPHAALCENTRUM

☎ 39.72.72

B.Z.N.

UITBREIDINGSTRAAT 91a BERCHEM ANTWERPEN

TARRA 3100kg
LAADV. 1440kg

2

GEBROKEN SPIEGELS

DE RELEVANTIE VAN BOSMANS VANDAAG

Jef Van Kerckhoven (°1946) treedt in 1974 toe tot de Paters Montfortanen en wordt in 1980 tot priester gewijd. In het klooster van Kontich-Kazerne woont en leeft hij ruim veertig jaar met Phil Bosmans. In Gruitrode ontmoet ik hem voor een gesprek over imperfectie, engagement en de warme kracht van koppige barmhartigheid.

Jef Van Kerckhoven: ‘Een nichtje van mij werkte op de Gevaert-fabriek in Mortsel. Daar was ze lid van de ‘één-frank-club’: arbeiders en bedienden die elke dag een frank in een spaarpotje staken om melaatsen in Marokko te helpen. Van het gespaarde geld kochten ze materiaal dat naar ginder moest worden gebracht. Voor logistieke ondersteuning klopten ze aan bij Bond zonder Naam. Pater Bosmans wilde daar wel aan meewerken, maar alleen als hij zelf mee kon reizen. Om erop toe te zien dat alles fatsoenlijk gebeurde. Het was 1973, en ik was een geëngageerd jongeman die enorm geïnteresseerd was in wat er in de derdewereldlanden gebeurde. 1973 was het jaar van de bloedige staatsgreep in Chili, waar generaal Pinochet met hulp van de Verenigde Staten de democratisch verkozen president Allende afzette en een militaire dictatuur vestigde. Een internationale schande. Ik volgde dat nieuws op de voet en voelde een machteloze woede vlammen in mij. Dus toen pater Bosmans, mijn nicht en een paar mensen van de Bond die reis naar Marokko gingen maken, leefde mijn engagement op en vroeg ik aan mijn nicht of ik alsjebliedt mee mocht. Pater Bosmans ging akkoord, op voorwaarde dat ik met de auto kon rijden. Ik was zesentwintig en had gelukkig een rijbewijs.’

‘Toen ik in de vroege jaren 70 afstudeerde aan de humaniora van de jezuïeten, was ik al eens bij de norbertijnen gaan kijken in de abdij van Tongerlo. Ik wilde zien of het kloosterleven iets voor mij zou zijn. Ik was negentien jaar en de kerk was in volle evolutie. Na het Tweede Vaticaans

‘Een mens moet leren van zijn fouten.’

(Phil Bosmans)

was voortdurend in vergadering. Na een zoveelste afwijzing is Flip aan de uitgang van de raadszaal gaan zitten wachten tot hij naar buiten zou komen. Het mocht een gat in de nacht worden, maar hij moest en zou Craeybeckx spreken. En zo geschiedde. Die zigeuners hebben uiteindelijk hun plek toegewezen gekregen en hebben daar ruim veertig jaar gestaan. Of die keer dat hij het dossier nodig had van iemand die sociale hulp ontbeerde. Flip is toen persoonlijk naar het ministerie in Brussel gegaan en dat dossier is boven water gekomen. Als hij het voor iemand opnam, ging hij tot het uiterste. Dan beet hij zich vast.'

'Als de mensen over Phil Bosmans spreken, relateren ze altijd aan zijn spreuken of aan *Menslief ik hou van je*. Flip wordt dan vaak voorgesteld als de softe wereldverbeteraar. Flip was een heel sterke persoonlijkheid met een bijzondere gave om inspirerende woorden op papier te zetten. Maar hij voegde de daad bij het woord, die een ander luik van zijn leven liet zien. Er wordt vaak vergeten dat hij pionierswerk heeft verricht, door projecten op te starten voor de verschoppelingen van onze samenleving. 'Je mag de mensen nooit veroordelen', zei hij. Jezus deed dat ook niet. Omdat hij altijd rekening hield met de geschiedenis van de mens. Achter de meeste misdaden schuilt een schrijnend verhaal. Voor Flip was dat een vast gegeven. Hij was principieel tegen de doodstraf. Zelfs de zwaarste crimineel verdiende in zijn ogen een tweede kans. Zijn wereldvisie was ten gronde gebaseerd op barmhartigheid. In de aanvangsjaren van Werkhuis MIN heeft hij daar meer dan eens zijn broek aan gescheurd. Zoals die keer dat hij een van die mannen de verantwoordelijkheid over de financiën gegeven had. De gevolgen lieten zich raden, natuurlijk. 'Elk begin is moeilijk,' zei Flip toen, 'een mens moet leren van zijn fouten.' Flip kon er eigenlijk wel mee lachen, die anekdote heeft hij vaak in geuren en kleuren verteld. Hij relativeerde zichzelf vaak, zijn zelfspot was soms hilarisch. Flip vertrouwde volledig in de mensen waarmee hij werkte. En viel het een keertje tegen, *tant pis*. Hij is meermaals bedrogen geweest, maar véél vaker niet. En iets moois bouw je niet op cynisme en achterdocht. Een samenleving moet gestoeld zijn op vertrouwen.'

ELK MENS TWIJFELT
WELEENS

WE ZIJN SCHERVEN
VAN EEN GEBROKEN SPIEGEL

EEN SAMENLEVING
MOET GESTOELD ZIJN
OP VERTROUWEN

W

**VERBONDEN IN
VERSCHEIDENHEID**

*‘Als je vindt dat er te veel problemen zijn,
zorg dan dat je deel van de oplossing bent.’*

(Anniek Gavriilakis)

GELOOFSVERDIEPING

Nadat zijn oudere broers vanaf hun zestiende in de mijnen zijn gaan werken, ziet het er in eerste instantie naar uit dat ook Phil een arbeidersleven tegemoet gaat. Door tussenkomst van een tante die financieel bijspringt, en die zelf werkt voor een gezin dat in contact staat met de Montfortanen, krijgt hij de kans zijn middelbare studie af te werken aan het Montfortanencollege in Rotselaar. Hoewel ze daar ook plaats bieden aan leerlingen die geen blijk geven van een roeping of van het verlangen om bij de Montfortanen in te treden, is de stap naar de Montfortaner-priesteropleiding voor Phil een ten diepste gewenste stap. Uit zijn aantekeningen, die vanaf 1940 bewaard zijn, blijkt een groot verlangen om priester te worden en een leven te leiden ten dienste van God, naar het voorbeeld van Louis Martin Grignon de Montfort, de stichter van de Montfortanen. De Bretoense heilige blijft gedurende heel Phils leven een voorbeeld en een bron van inspiratie. In 1952 publiceert hij – ook dan al bij uitgeverij Lannoo – zijn eerste boek *Brieven aan jonge tochtgenoten. Worsteling tussen hemel en aarde*, over wat Montfort voor hem betekent.

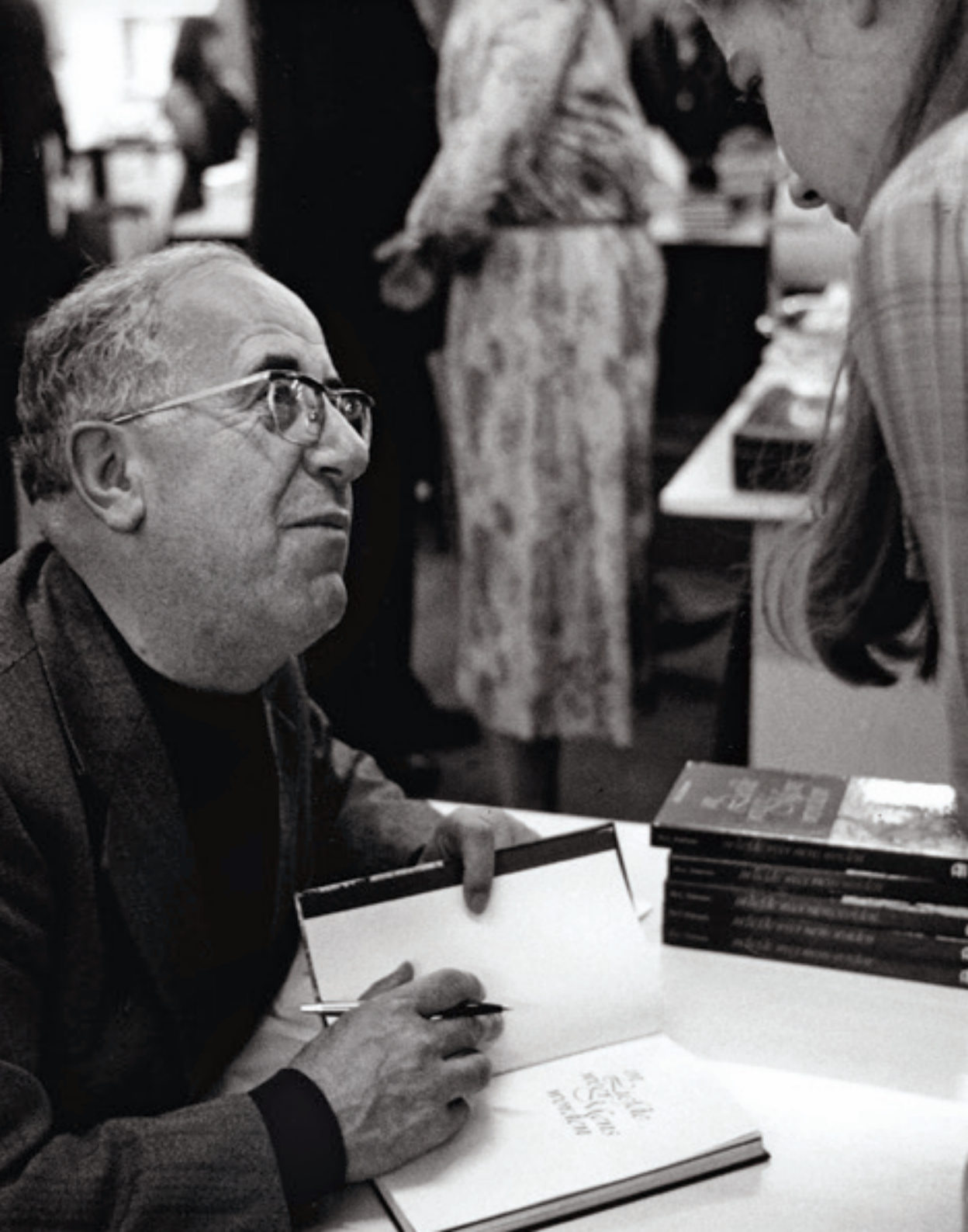
Als hij zijn middelbare studie heeft afgerond, kiest Phil in 1941 voor de priesteropleiding. Die begint met een jaar noviciaat. Tijdens dat eerste jaar dragen de kandidaten al de zwarte toog en krijgen zij de kans om uit te zoeken of het priesterschap echt wel hun roeping is. Ook moeten ze in dat jaar uitmaken of de orde van de Montfortanen wel echt de beste plaats is om hun roeping waar te maken. Het is in de eerste plaats een missie-orde, waar zowel plaats is voor mannen die in de traditionele missiegebieden in het buitenland aan de slag willen gaan, als voor mannen die in eigen land aan de geloofsverdieping van de katholieke bevolking willen werken. Typisch voor de Montfortaanse spiritualiteit is het verlangen om de armen te dienen, en de bijzondere verering voor Maria, de moeder van Christus, die voor de Montfortanen hét voorbeeld is van de mens die zijn bestaan ten dienste stelt aan God en al het mogelijke doet om Christus bij de mensen te brengen. Tijdens het noviciaat moet

tintelen in de verse lucht. Om de zon te voelen op je wangen. Ik ben uit het graf opgestaan. Een mens moet lijden om de hel te doorstaan, opdat hij hemels beloond kan worden. Pijn heeft een helende kracht. Zoals na een bosbrand de bodem zeer voedzaam is en het jonge groen weer weelderig tot bloei kan komen.'

'Wees altijd genereus. Ooit komt de dag dat ook jij zult ervaren dat er iets mankeert. Dat overkomt ons allemaal vroeg of laat. Zorgen voor elkaar is zorgen voor jezelf. Ik besef hoe melig dit verhaal klinkt, maar vertel mij wat het tegenverhaal is. Ik merk dat ik me steeds verantwoordelijker voel voor de wereld om mij heen. Niet door op de groenen te stemmen of ervoor te zorgen dat ik mijn papiertjes niet op straat gooi, maar wel door dagelijks op straat mijn buurman te begroeten. Door een oud vrouwtje de straat over te helpen steken. Door een pint te drinken met een clochard. Wat kun je anders doen? Ik ga niet strijden voor een hoger ideaal, laat dat maar aan de anderen over. Ik doe het op mijn manier. Ik ben niet van de grote tamtam, ik hoef de deur niet in te beuken. Ik doe het anders, ik doe het stiller. Ja, nu je het zegt, ik doe het inderdaad zoals Phil Bosmans het bedoelde, ik begin bij mezelf.'

ZORGEN VOOR ELKAAR IS ZORGEN VOOR JEZELF

oo

**GROOT WORDEN
DOOR KLEIN
TE BLIJVEN**